

dir. Müslüman olan Berberîler yeni dini anlayabilmek için Arapça öğrenmeyi zorunlu görmüşlerdir. Öte yandan birçok Berberî İslâm kültür ve medeniyetini kaynaklarından öğrenmek ve kendi kabileleri arasında bu kültür ve medeniyeti yaymak düşüncesiyle doğuya gitmiştir.

İslâm dünyasında Türk, İran sanatı gibi kendine has özellikleri olan bir Berberî sanatından söz etmek mümkün değildir. Berberî sanatı ancak İslâm-Arap sanatı çerçevesinde mütalaa edilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdülhakem, *Fütâhu Mısr ve İfrîkiyye* (nşr. Masse), Kahire 1914; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I-XII; *el-İstibşâr ft 'acâ'ibi'l-emşâr* (nşr. Sa'd Zağlûl Abdülhamîd), Dârülbeyzâ 1985, s. 142-223; İbn Ebû Zer, *el-Enîsü'l-mu'trib*, Rabat 1972; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-mu'grib*, I-IV; İbn Haldûn, *el-İber*, VI-VII; a.e.: *Histoire des Berbères* (trc. B. de Slane), Paris 1982, I-IV; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, I, 414-420; İbn Ebû Dînâr, *el-Mû'nis ft ahbârî İfrîkiyye ve Tânis*, Tunus 1286; Ahmed b. Hâlid en-Nâsirî, *el-İstikşâ* (nşr. Ca'fer en-Nâsirî — Muhammed en-Nâsirî), Dârülbeyzâ 1954-56, I-IX, tür.yer.; *Mefâhîru Berber*, Rabat, el-Hizânetü'l-âmme, nr. 1236; H. Fournel, *Les Berbères*, Paris 1875; S. P. Scott, *History Moorish Empire in Europe*, London 1904; Charles Diehl, *L'Afrique byzantine*, Paris 1896; S. Gsell, *Histoire ancienne de l'Afrique du nord*, Paris 1913-28; R. Basset, *Recherches sur la religion des Berbères*, Paris 1910; a.mlf. — G. Yver, "Berberîler", *IA*, II, 525-534; W. Marçais, *Comment l'Afrique du nord a été arabisée*, Alger 1941; G. Marçais, *La Berbérie musulmane et l'Orient au moyen âge*, Paris 1946; a.mlf., "La Berbérie du VIIe au XVIe siècle", *Mélanges d'histoire et archéologie*, Algiers 1957; A. Basset, "La langue berbère", *Handbook of African Languages*, Oxford 1952; Henri Terrasse, *Histoire du Maroc*, Paris 1949; Hasan Ahmed Mahmûd, *Kıyâmü devleti'l-Murâbütn*, Kahire 1956; a.mlf., *el-Hâdâretü'l-İslâmiyye ft'l-Mağrib ve'l-Endelûs*, Kahire 1980; Chejne, *Muslim Spain*, s. 69-96, 112-113, ayrıca bk. İndeks; Charles-André Julien, *Histoire de l'Afrique du nord*, Paris 1980, I, 49-62; İsmâil el-Arabî, *Devletü'l-Edârise mülûkû Tilimsân ve Fâs ve Kırçuba*, Beyrut 1403/1983; *Muslim Peoples*, I, 147-154; J. S. Trimmingham, *A History of Islam in West Africa*, Oxford 1985, s. 10, 13-25, 28-30, 40, 46, 47, 128, 133, ayrıca bk. İndeks; Jamil M. Abu'n-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, Cambridge 1987; R. Strothmann, "Berber und Ibâdîten", *Isl.*, XVII/3-4 (1928), s. 258-279; W. H. C. Frend, "The Revival of Berber Art", *Antiquity*, XVI (1942), s. 342-352; Tadeusz Lewicki, "Prophètes, Devins et magiciens Chez Les Berbères Médiévaux", *Folia Orientale*, VII, Krakow 1966, s. 3-27; a.mlf., "Du nouveau sur la liste de tribus Berbères d'Ibn Hawkal", a.e., XIII (1971), s. 171-200; Abdülhalim Üveys, "Dirâsât fi ecnâsî'l-hâdâretü'l-İslâmiyye (el-Berber)", *Mecelletü Külliyyeti'l-'ulûmü'l-ictimâ'iyye*, III, Riyad 1979, s. 239-256; Ch. Pellat v.dğr., "Berbères", *EJ²* (Fr.), I, 1208-1222.

HAKKI DURSUN YILDIZ

BERCESTE

(bk. MISRA-ı BERCESTE).

BERCEVÂN

(برجوان)

Ebü'l-Fütûh Üstâz Bercevân
(ö. 390/1000)

Fâtımî Halifesi

Hâkim-Biemrillâh devrinde
Mısır'da yönetime hâkim olan
nüfuzlu bir devlet adamı.

Aslen köle olup etnik menşei belli değildir. İbn Hallikân onun zenci, Makrîzî ise Slav veya Sicilyalı olduğunu belirtir. İbnü'l-Kalânîsî de ondan "ak hadım" olarak bahseder. Halife Azîz-Billâh'ın oğlu Ebû Ali Mansûr'a vasî ve mürebbî tayin edilen Bercevân halifenin ölümü üzerine kız kardeşi Sittülmülk'ün, amcasının oğlu Abdullah'ı hilâfet makamına getirmek istediğini öğrenince onu Kahire'de hapsedti ve on yaşındaki veliaht Ebû Ali Mansûr'u Hâkim - Biemrillâh unvanıyla halife ilân ederek halktan biat aldı (386/996).

Bercevân başlangıçta halifenin sadece vasîsi idi. Devlet yönetimi Berberîler'in lideri İbn Ammâr el-Kutâmî'nin elindeydi. Onun zamanında giderek güçlenen Berberîler'in halkın malına el uzatacak kadar ileri gitmeleri Türkler'i ve Mağrib'de Meşârîka adıyla bilinen Şiîler'i (İbnü'l-Esir, IX, 231) olduğu kadar Mısır halkını da öfkeliyordu. Bu sebeple Dimaşk Valisi Mengü Tegin'e haber gönderip Mısır'ı ve halifeyi Berberîler'in tahakkümünden kurtarmasını istediler. Türkler'in, Deylemler'in, Zenciler'in ve Araplar'ın desteğiyle Mısır üzerine yürüyen Mengü Tegin Askalân yakınlarında meydana gelen savaşta İbn Ammâr'ın Süleyman b. Ca'fer b. Fellâh kumandasında gönderdiği Berberî ordusuna mağlûp oldu. Ancak Bercevân kısa bir süre içinde toparlanıp gözden düşmüş bir Berberî kumandanı olan eski Trablus valisi Ceyş b. Samsâme'nin de desteğiyle İbn Ammâr'a karşı yeniden harekete geçti. Onun Mısır dışında olduğu bir sırada Hadım Şükr ve Ceyş b. Samsâme ile birlikte yönetimi ele geçirmeye karar verdi. Bunu haber alan İbn Ammâr da karşı harekâta geçti. Ancak casusları vasıtasıyla bu gelişmeleri öğrenen Bercevân silâh depolarına girip Meşârîka'ya silâh ve para dağıttı. Yapılan savaşta İbn Ammâr'ı mağlûp etti ve başvezirliğe (vâsıta)

tayin edildi (997). Devlet idaresini fiilen ele geçirip Berberîler'e karşı harekete geçti. Dimaşk'taki Berberî valisini azledip çok sayıda Kutâmeli askeri öldürdü ve Suriye'deki karışıklıkları son verdi. Filistin ve Sur'daki Arap âsileri bastırdı. Bizans'ın karadan ve denizden sürdürdüğü saldırıları durdurdu ve Bizans İmparatoru II. Basileios'a değerli hediyeler gönderip barış talebinde bulundu. Diplomatik müzakerelerden sonra Bizans İmparatorluğu'yla Fâtımî Halifelîği arasında on yıllık bir anlaşma imzalandı. Batıda ise Berka ve Trablus zaptedildi.

Bu başarılarından sonra zafer sarhoşluğu içinde Halife Hâkim - Biemrillâh'a karşı çok zorbaca davranmaya başlayan Bercevân onun atla gezintiye çıkmasına ve hediye vermesine bile müdahale ederek kendisine "kertenkele" diye hitap etmeye başladı. Bu küstah davranışı halifenin çok ağırına gitti ve ona karşı intikam duygularıyla dolmasına sebep oldu. Halifenin intikam hisleri Ebû'l-Fazl Reydân adlı memlûk*ü tarafından da kamçılanıyordu. Birlikte Bercevân'a karşı komplo hazırladılar. Ava çıktıkları bir gün Bercevân'ın arkasından gelen Reydân bıçak darbeleriyle onu yere serdi. Bercevân'ın feryadını duyan halife ona, "Kertenkele büyüüp ejderha oldu" diye haber gönderdi ve derhal öldürülmesini emretti (5 Nisan 1000). Bercevân'ın öldürülmesi Türkler'in ve halkın öfkesine sebep oldu. Halife sarayın kapısına çıkıp onun kendisine komplo hazırladığını ve ölümü hakettiğini söyleyerek halkı teskin etti.

Bercevân zevkine düşkün bir vezirdi. Evi şair ve müzikşinasların buluşma yeri olmuştur. Öldürüldüğü zaman geride bıraktığı eşyaları görenler hayretler içinde kaldılar. Yerine Ebû'l-Alâ Fehd b. İbrâhim vezir tayin edilmekle beraber bütün yetkiler Hüseyin b. Cevher'in eline geçti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1403/1983, s. 74, 75, 76, 80, 81, 83, 90, 91, 92; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 118-122, 231; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 270-271; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 56-57; Makrîzî, *el-Hîta*, II, 285; B. Lewis, *Islam*, London 1974, I, 47-48; a.mlf., "Bardjavân", *EJ²* (İng.), I, 1041-1042; Kamal S. Salibi, *Syria Under Islam*, Beyrut 1977, s. 94-96; H. İbrâhim Hasan, *Târîhu'd-devleti'l-Fâtımîyye*, Kahire 1981, s. 164, 165, 204, 205, 272, 273, 514, 555, 623, 624, 625; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm*, Kahire 1984, III, 170; O'Leary, *A Short History of the Fatimid Khalifate*, Delhi 1987, s. 124, 126, 130-132.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN